

Leszek Szafrąński

Biblioteka Jagiellońska

Uniwersytet Jagielloński

e-mail: l.szafranski@uj.edu.pl

Umowy transformacyjne (*transformative agreements*) w kontekście otwartego dostępu do wyników badań naukowych

DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/0860-7435.29.04>

Abstrakt: Przez ostatnie lata otwarty dostęp rozwijał się na świecie bardzo dynamicznie. Wiele krajów wdrożyło politykę otwartego dostępu i utworzyło różne ścieżki upubliczniania wyników badań naukowych. Powstało wiele zasad i wytycznych z tym związanych m.in. Plan S, którego celem jest wdrożenie od 2020 r. pełnego i nieograniczonego dostępu do publikacji powstających z wyników badań finansowanych ze środków publicznych. Z wprowadzeniem tego typu działań związane jest podpisywanie, a w szczególności przekształcanie dotychczasowych umów z wydawcami na umowy oparte na zasadach otwartego dostępu (ang. *transformative agreements*). Tworzone są standardy pozwalające na wsparcie konsorcjów krajowych i bibliotek w negocjowaniu wdrażania nowego typu umów np. pięć zasad negocjacji z wydawcami LIBER (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche* – Stowarzyszenie Europejskich Bibliotek Naukowych). Celem artykułu jest przedstawienie dobrych praktyk i przybliżenie działań realizowanych na świecie w zakresie wprowadzania strategii otwartego dostępu, a zwłaszcza polityk wybranych krajów Unii Europejskiej w negocjacjach z wydawcami naukowymi, które mogą stać się inspiracją do działań związanych z otwartością w nauce realizowanych w Polsce.

Słowa kluczowe: LIBER, otwarty dostęp, otwarta nauka, Plan S, umowy transformacyjne

Wstęp

Otwarty dostęp (ang. *Open Access*) do wyników badań naukowych w obecnie funkcjonującej nazwie realizowany jest na świecie od 2002 roku. Nazwa ruchu została zdefiniowana na Węgrzech, gdzie uczestnicy zainicjowanego w tym czasie spotkania podpisali Deklarację Budapesztańską (ang. *Budapest Open Access Initiative*) (Kozierski i in., 2013, s. 2). Jednak sama idea otwartości realizowana była już od lat 60. XX w., kiedy zaczęły powstawać pierwsze bazy bibliograficzne z linkami do pełnych tekstów np. MEDLINE i ERIC (ang. *Educational Resources Information Center*) (Suber, 2009), a w kolejnych latach przedsięwzięcia i projekty różnie definiowane przez badaczy (Janiak, 2012, s. 15–65; Szafrąński, 2019, s. 15–19)¹: biblioteki cyfrowe (Suber, 2009; Kolasa, 2012, s. 68–69)², repozytoria³, czasopisma udostępniające pełnotekstowe publikacje naukowe online i wiele innych (np. serwisy internetowe, portale, strony naukowe, blogi naukowe, e-laboratoria).

Początkowo były to działania oddolne, realizowane przez naukowców we własnym zakresie np. uruchomienie repozytorium Arxiv.org, wydawanie czasopisma „*Psychology*” (Szafrąński, 2019, s. 53). Obecnie w otwarty dostęp zaangażowały się instytucje naukowe, firmy komercyjne i rządy państw. Na świecie są to m.in.: instytucje finansujące badania na poziomie poszczególnych krajów, Europejska Rada ds. Badań Naukowych (ang. *European Research Council*), Komisja Europejska, fundacje finansujące badania np. Fundacja Billa i Melindy Gatesów (ang. *The Bill & Melinda Gates Foundation*), *The Wellcome Trust* (Kuster, 2019, s. 6).

Działają wiele inicjatyw dostępnych na świecie tworzonych na poziomie europejskim np.:

- OpenAIRE – platforma agregująca wszelkiego rodzaju działania i usługi związane z udostępnianiem badań i publikacji naukowych oraz dająca do nich dostęp z jednego miejsca (Manghi i in., 2017, s. 92–93);
- BASE (ang. *Bielefeld Academic Search Engine*) – wyszukiwarka publikacji naukowych udostępnianych w otwartym dostępie (*Czym jest BASE?*).

Od 2007 r. publikowane są akty prawne i rekomendacje nakładające na instytucje państwowe, organizacje finansujące badania i samych autorów obowiązki dotyczące upubliczniania danych badawczych i publikacji w otwar-

¹ Problemy definicyjne na ten temat poruszane były w wielu publikacjach np. zob.: Janiak, 2012, s. 15–65; Szafrąński, 2019, s. 15–19.

² Np. z bardziej znanych i najstarszych projektów: Project Gutenberg zainicjowany przez Michaela Harta (1971 r.), zob.: Suber, 2009; Kolasa, 2012, s. 68–69.

³ Np. repozytorium dziedziczne arXiv.org utworzone w roku 1991.

tym dostępie. Jednym z pierwszych dokumentów opublikowanych w Unii Europejskiej jest *Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie informacji naukowej w epoce cyfrowej: dostęp, rozpowszechnianie i konserwacja (Komunikat Komisji..., 2007)*. Później zostało opublikowane Zalecenie Komisji z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony i Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1290/2013, które określa zobowiązania beneficjentów uczestniczących w programie Horyzont 2020 do publikowania wyników badań w otwartym dostępie. W następnej kolejności powstało Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1290/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. nakładające przymus publikowania wyników badań naukowych finansowanych w Horyzoncie 2020. Na podstawie wymienionego rozporządzenia tworzone są rekomendacje, zalecenia i polityki otwartego dostępu na poziomie poszczególnych krajów Unii Europejskiej. Na przykład w Polsce opublikowano w 2015 r. *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce* mające na razie formę miękkich zaleceń i rekomendacji przybliżających ideę otwartego dostępu do nauki oraz wytyczne wdrożenia otwartego dostępu do nauki (*Kierunki rozwoju..., 2015*).

Ostatnio szeroko konsultowanym dokumentem, który został ogłoszony przez cOAlition S w ramach współpracy m.in. Komisji Europejskiej i Science Europe (stowarzyszenie europejskich organizacji finansujących badania naukowe), jest *Plan S: Making full and immediate Open Access a reality* (na potrzeby tego artykułu jest używany skrót *Plan S*). Do cOAlition S należy 11 instytucji europejskich wspierających i finansujących działalność naukową. Ich zadaniem jest wypracowanie przepisów i zasad wprowadzenia otwartego dostępu do wyników badań i publikacji naukowych. W Polsce sygnatariuszem koalicji jest Narodowe Centrum Nauki (NCN) (Majdecka, 2018).

Plan S jest to zbiór 10 zasad wdrożenia otwartego dostępu do wyników badań finansowanych ze środków publicznych, a głównym celem przyświecającym stworzeniu Planu S jest wprowadzenie od 2020 r. obowiązku publikowania w czasopiśmie i repozytoriach Open Access publikacji z badań finansowanych przez europejskie organizacje wspierające działalność naukową (*What is..., 2019*). Według zapisów w wymienionym dokumencie, autorzy zachowaliby prawa autorskie majątkowe i publikowaliby swoje teksty na licencjach otwartych (Johnson, 2019, s. 1). Jednym z warunków natychmiastowego i nieograniczonego przejścia na otwarty dostęp jest negocjowanie przekształcenia obecnie obowiązujących umów z wydawcami na tzw. umowy transformacyjne. Podpisywanie nowych umów powinno zakończyć się do 2021 r. (*Making full...*).

Umowy transformacyjne

Celem tego artykułu jest przedstawienie na podstawie literatury przedmiotu tematu umów transformacyjnych i działań podejmowanych w tym zakresie na świecie.

Do analizy literatury związanej z tematyką umów transformacyjnych została zastosowana metoda analizy i krytyki piśmiennictwa oraz doświadczenia autora związane z uczestnictwem w pracach grupy eksperckiej Open Science Working Group sieci The Guild of European Research – Intensive Universities w Brukseli. W pierwszej kolejności zostały przeanalizowane bazy Wiley Online Library, Science Direct, Springer Link. Następnie wyszukiwarki Google Scholar i Base – wyszukiwarka naukowych publikacji pełnotekstowych. Wyszukiwanie zostało przeprowadzone przy użyciu haseł: *transformative agreements*, umowy transformacyjne. Zasięg chronologiczny obejmował lata 2016–2019 ze względu na to, że poruszany w artykule temat jest zagadnieniem od niedawna obecnym w literaturze naukowej.

Po analizie literatury okazało się, że na temat umów transformacyjnych w wymienionych bazach i wyszukiwarkach autor odnalazł tylko 20 publikacji, wstępnie i dość ogólnie opisujących tę tematykę. Dlatego też – głównie w trakcie analizy tematu – autor korzystał z komunikatów i dokumentów dostępnych na portalach internetowych organizacji i instytucji zaangażowanych lub wspierających wdrożenie Planu S.

Według definicji znajdującej się na stronie internetowej Efficiency and Standards for Article Charges (ESAC) inicjatywy, która ma za zadanie zgromadzić informacje dotyczące otwartości w nauce, działalności wydawców i wspierać działania bibliotekarzy i instytucji badawczych w zakresie wdrażania otwartego dostępu (Geschuhn), umowy transformacyjne, umowy przekształcające lub porozumienia transformacyjne, w języku angielskim *transformative agreements* polegają na przekształcaniu dotychczasowych umów z wydawcami bazujących na zasadach płatnego dostępu do zasobów, na umowy, których głównym założeniem jest przyjęcie modelu opłat za publikacje naukowe pozwalającego na szybsze przejście do otwartego dostępu. Wydawcy na podstawie nowych porozumień otrzymywaliby finansowanie przed publikacją, a użytkownikom gwarantowaliby darmowy dostęp do zasobów naukowych (*Transformative agreements*).

cOAlition S wspiera finansowo i merytorycznie realizację umów transformacyjnych, ale tylko do 31 grudnia 2024 r., kiedy zakończy się dofinansowywanie umów (*Accelerating the transition...*). Do tego czasu powinny być zakończone działania związane z przejściem publikacji do otwartego dostępu. Umowy nie mogą być zawierane na okres dłuższy niż trzy lata. W 2023 r. zostanie przeprowadzona analiza skuteczności przeprowadzonych w tym zakresie działań (*Making full...*).

Wspierane są opcjonalne umowy przekształcające dotyczące m.in. czasopism hybrydowych jeżeli są zgodne z zasadami Planu S (Tamże).

Zasady negocjacji

Europejskie Stowarzyszenie Bibliotek Naukowych LIBER (fr. *Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche* – ang. *Association of European Research Libraries*) – organizacja, której celem jest m.in. promowanie i działanie na rzecz zarządzania i dostępu do wysokiej jakości badań i publikacji naukowych (*About us: LIBER...*), opublikowała pięć kluczowych zasad negocjowania umów transformacyjnych, które mogą pomóc w odpowiednim przygotowaniu się do rozmów z wydawcami oraz są zachętą do wprowadzania tego typu rozwiązań w strategiach otwartego dostępu realizowanych przez biblioteki, konsorcja instytucjonalne i uczelnie.

Pierwsza zasada polega na wzajemnym uzupełnianiu się licencjonowania i otwartego dostępu. Umowy z wydawcami powinny być tak skonstruowane, żeby uniknąć podwójnego finansowania dostępu do publikacji. Powinny zawierać zapisy dotyczące całego procesu wydawniczego łącznie z udostępnieniem i regulować proporcjonalnie wielkość opłat w poszczególnych krokach dotyczących przetwarzania i udostępniania publikacji, co w konsekwencji powinno skutkować brakiem wzrostu cen lub ich obniżeniem.

Druga zasada polega na braku zgody na wzrost cen przy jednoczesnym braku zgody wydawców na otwarty dostęp do publikacji. Głównym założeniem jest tutaj dążenie do umieszczenia w umowach z wydawcami zapisów o otwartym dostępie do publikacji. Jeżeli nie jest to możliwe nie należy zgadzać się na wzrost cen za dostęp do zasobów, ponieważ od dawna wydawcy podnoszą ceny nie dając nic w zamian i w całym systemie wydawniczym jest już odpowiednia ilość funduszy.

Trzecia zasada dotyczy przejrzystości i jawności umów licencyjnych, które powinny być ogólnie dostępne, ponieważ opłacane są z funduszy publicznych.

Czwarta zasada dotyczy zrównoważonego dostępu do zasobów, który powinien być zapewniony w trakcie trwania umów i po ich zakończeniu. Zadaniem bibliotek jest dążenie do podpisywania takich umów licencyjnych, żeby użytkownicy nie stracili dostępu do zasobów zarówno tych najbardziej aktualnych jak i archiwalnych.

Piąta zasada negocjacji dotyczy raportowania wykorzystania zasobów w otwartym dostępie. Do tej pory wydawcy takie raporty udostępniają sporadycznie, a powinno to być regułą, podobnie jak jest to praktykowane przy umowach subskrypcyjnych.

Wymienione zasady wpisują się w politykę otwartego dostępu realizowaną przez Komisję Europejską i są zgodne z Planem S (*LIBER Europe...*, 2017). Podstawowym założeniem jest umożliwienie otwartego dostępu do zasobów naukowych przy jednoczesnym zatrzymaniu lub obniżeniu kosztów publikacji oraz zwiększenie zaangażowania wydawców w realizowanie polityki otwartej komunikacji naukowej.

Polityka krajów Unii Europejskiej w negocjacjach z wydawcami

Wiele krajów Unii Europejskiej rozpoczęło wdrażanie polityki otwartego dostępu i podpisywanie umów transformacyjnych. Na stronach internetowych ESAC zamieszczane są informacje na temat wdrażanych polityk negocjacyjnych i przyjętego modelu otwartej nauki (*Negotiation principles...*). Prześledźmy przegląd działań inicjowanych w wybranych państwach.

W Niemczech realizowany jest projekt DEAL, którego celem jest podpisywanie umów z największymi wydawcami światowymi gwarantujących: otwarty dostęp do artykułów naukowych autorstwa niemieckich naukowców, zmniejszenie opłat i ułatwienie dostępu do czasopism naukowych. Cały projekt zarządzany jest przez grupę ekspertów z uniwersytetów niemieckich, którzy kontrolowani są przez komitet sterujący składający się z członków władz uniwersytetów i instytucji naukowych (*Projekt DEAL*).

Na Węgrzech Rada Programowa i Rada Zarządzająca programu EISZ (ang. *Electronic Information Service National Programme*) we wdrażaniu umów transformacyjnych przyjęła podobne zasady jak zaproponowane przez organizację LIBER. Postanowiono, że publikacje będą udostępniane w otwartym dostępie na licencji Creative Commons uznanie autorstwa (*Electronic Information...*).

W Austrii już w 2016 r. zostało przyjętych 16 zasad wdrożenia otwartego dostępu. 50 organizacji należących do Open Access Network Austria (OANA) powołanych i wspieranych przez m.in. Konferencję Austriackich Uniwersytetów Publicznych (Die Österreichische Universitätenkonferenz, uniko) podjęło decyzję o wprowadzeniu otwartego dostępu do wszystkich artykułów naukowych i publikacji konferencyjnych pochodzących z badań finansowanych ze środków publicznych. Naukowcy i dostawcy usług komercyjnych mają otrzymywać wsparcie finansowe, żeby do 2025 r. założony cel związany z dostępem do publikacji w większości został zrealizowany. Dodatkowe zasady wdrożenia otwartego dostępu przyjęte w Austrii to m.in.: wdrożenie polityk otwartego dostępu w instytucjach finansowanych ze środków publicznych do 2017 r., przeformułowanie umów wydawniczych, szkolenia i kursy w zakresie otwartej nauki, zmiana prawa autorskiego w kierunku

wsparcia otwartego dostępu, digitalizacja i archiwizacja zasobów w instytucjach kultury, urzędach, bibliotekach, muzeach itp., utworzenie repozytoriów cyfrowych we wszystkich ośrodkach naukowych, udział w tworzeniu międzynarodowej infrastruktury otwartego dostępu (*Open Access Network...*, 2016, s. 2, 4–5).

W Szwajcarii przyjęto model negocjacji z wydawcami według 5 zasad LIBER i wzorców niemieckich. Największą pracą związaną z administracyjnym wdrożeniem nowej polityki wydawniczej i upowszechniającej naukę mają być obciążeni naukowcy odciążając tym samym bibliotekarzy. Umowy zostaną podpisane głównie ze Springer Nature, Wiley i Elsevier ponieważ w Szwajcarii ci wydawcy mają największy udział w rynku wydawnictw naukowych (*Factsheet on the negotiating...*, 2018, s. 2).

W Wielkiej Brytanii przeprowadzono badania, których wyniki wskazują, że pomimo wdrożonych wielu działań związanych z wprowadzeniem otwartego dostępu i zarejestrowaniem w wyniku tego spadku kosztów publikowania, nadal nie udało się osiągnąć pełnej otwartości w nauce. Obecnie znajduje się ona na poziomie 37% w stosunku do całości produkcji wydawniczej. Dlatego podjęto działania w celu przyspieszenia przejścia na w pełni otwarty dostęp i ograniczenia modelu hybrydowego. Nowe umowy wydawnicze powinny umożliwiać m.in.: pełne przejście na model otwartego dostępu, wsparcie drogi zielonej otwartego dostępu, wprowadzenie identyfikatora naukowca ORCID do treści publikacji, rejestrację DOI przez wydawcę w CrossRef, wyeliminowanie możliwości powrotu modelu subskrypcyjnego, przejrzystość treści, żeby było możliwa analiza kosztów i wprowadzanie działań poprawiających oraz usprawniających procesy wydawnicze (*Requirements for transformative...*).

W Polsce 31 maja 2019 r. na trzy lata podpisano umowę licencyjną z firmą Elsevier, w której jedną z dodatkowych opcji jest sfinansowana w ramach porozumienia możliwość opublikowania w otwartym dostępie 3000 artykułów w czasopismach hybrydowych i gold Open Access Elsevier oraz prawo do archiwizacji publikacji w trakcie i po zakończeniu obowiązywania licencji. Od 2019 r. kontynuowana jest umowa licencyjna z wydawnictwem Springer (tzw. Springer Open Choice) umożliwiająca publikowanie w czasopismach hybrydowych artykułów w otwartym dostępie. Z wydawcą czasopisma Science Advances została podpisana umowa pozwalająca na publikowanie co roku 10 artykułów polskich naukowców w otwartym dostępie z 90% zniżką (*Licencje Wirtualnej Biblioteki...*, 2019). Poza tymi umowami według wiedzy autora nie ma ogólnokrajowej polityki negocjowania umów z wydawcami naukowymi. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego powołało do tego zadania Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM UW), którego obowiązkiem

jest podpisywanie licencji zgodnych z Planem S i światowymi rozwiązaniami w tym zakresie (Grochowski, 2019, s. 35).

Podsumowanie

Plan S nadal jest konsultowany i jest wiele propozycji zarówno pozytywnych jak i krytycznych dotyczących jego wdrożenia. Zwolennicy ruchu Open Access są zadowoleni, że wreszcie realnie jest wprowadzenie otwartego dostępu i zmiana dotychczasowego modelu komunikacji naukowej (Enserink, 2018). Jednak wielu naukowców uważa, że ograniczają one swobodę wyboru i wolność akademicką. Podobnie uważają wydawcy i są nastawieni sceptycznie (Kingsley, 2018). Są też głosy, że najpierw powinny być obniżone ceny, a dopiero w kolejnym kroku należy negocjować z wydawcami wprowadzenie otwartego dostępu (Kwon, 2018). Jednak zwolennicy idei Open Access tłumaczą, że dobro nauki jest ważniejsze niż niezadowolenie i sceptycyzm naukowców i wydawców (Enserink, 2018).

Pomimo kontrowersji związanych z wdrożeniem Planu S, wiele krajów już rozpoczęło proces przekształcenia obecnego systemu komunikacji naukowej. Realizowane jest to w pierwszej kolejności przez podpisywanie umów transformacyjnych, które mają przyspieszyć proces przejścia do modelu otwartego publikowania (Schiltz, 2018). Jednym z podstawowych warunków negocjowania umów z wydawcami jest zgoda na otwarty dostęp do publikacji i badań naukowych. Podpisywanie umów transformacyjnych jest kluczowym czynnikiem warunkującym ten dostęp w przypadku szczególnie dużych ogólnosiwiatowych wydawców.

Wdrożenie umów transformacyjnych nie jest prostym zadaniem. Pierwsze próby porozumienia z Wydawnictwem Elsevier zakończyły się brakiem zgody na podpisywanie umów przez uczelnie. W Europie w 2018 r. ze współpracy z wydawcą wycofały się uczelnie niemieckie i szwedzkie (Else, 2018, s. 454), a od 2019 r. konsorcjum EISZ reprezentujące uczelnie węgierskie przestało finansować dostęp do baz (*Hungarian Consortium terminates...*, 2018). Związane to było z brakiem zgody na finansowanie umów na zasadach Elseviera. Główne przyczyny to wygórowane opłaty za dostęp do publikacji, które tak naprawdę pisane i recenzowane są za darmo przez naukowców (Leszczyński, 2019).

Pomimo tych trudności podpisywanie umów transformacyjnych jest realizowane. Świadczą o tym uzupełniane na bieżąco informacje na temat treści podpisywanych umów z wydawcami, gromadzone na stronie internetowej ESAC. Obecnie zarejestrowanych jest 57 umów m.in. z takimi wydawcami jak Wiley, Taylor & Francis, Springer, czy wspomnianym Elsevier (*Agreement Registry*).

Z tego krótkiego omówienia działań związanych z negocjowaniem umów z wydawcami, a w szczególności z polityką wdrożenia otwartego dostępu do nauki na świecie, można wysnuć m.in. jeden pozytywny wniosek, że otwartość w nauce nie jest już tylko oddolnym działaniem bibliotekarzy i pojedynczych naukowców, ale procesem, który trudno zatrzymać i należy zastanowić się, jak dobrze go zrealizować, żeby skorzystali na tym wszyscy uczestnicy komunikacji naukowej, zarówno ci czynni, jak i bierni.

W rezultacie dokonany przegląd piśmiennictwa posłużył do przybliżenia tematu umów transformacyjnych i zmian w komunikacji naukowej na świecie. Może okazać się też użyteczny z punktu widzenia działań związanych z wdrażaniem dobrych praktyk w zakresie wprowadzania strategii otwartego dostępu, a w szczególności jej wpływu na zarządzanie oraz organizowanie dostępu do informacji przez bibliotekarzy.

Bibliografia

- About Us: LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche – Association of European Research Libraries) is the voice of Europe’s research library community* (b.d.). The Hague: Liber. Pobrane 6 czerwca 2019, z: <https://libereurope.eu/about-us>
- Accelerating the transition to full and immediate Open Access to scientific publications* (b.d.). cOAlition S. Brussels: cOAlition S. (Dokument nieopublikowany).
- Agreement Registry* (b.d.). ESAC. Pobrane 6 czerwca 2019, z: <https://esac-initiative.org/about/transformative-agreements/agreement-registry>
- Czym jest BASE? (b.d.). BASE. Pobrane 6 czerwca 2019, z: <https://www.base-search.net/about/pl/index.php?>
- Electronic Information Service National Programme* (b.d.). Budapest: Library and Information Centre of the Hungarian Academy of Sciences. Pobrane 7 czerwca 2019, z: <http://eisz.mtak.hu/index.php/en/285-principles-for-transitional-open-access-agreements-under-the-framework-of-electronic-information-service-national-programme.html>
- Else, Holly (2018). Dutch publishing giant cuts off researchers in Germany and Sweden. *Nature*, 559, 454–455. Pobrane 19 września 2019, z: <http://doi.org/10.1038/d41586-018-05754-1>
- Enserink, Martin (2018). European science funders ban grantees from publishing in paywalled journals. *Science*. Pobrane 19 września 2019, z <http://doi.org/10.1126/science.aav3093>
- Factsheet on the negotiating strategy of swiss universities* (2018). Bern: Swiss universities. Pobrane 7 czerwca 2019, z: https://www.swissuniversities.ch/fileadmin/swissuniversities/Dokumente/Hochschulpolitik/Open_Access/181108_Factsheets_Negotiating_Strategy_of_swissuniversities_01.pdf
- Geschuhn, Kai (b.d.). ESAC. Efficiency and Standards for Article Charges. Pobrane 6 czerwca 2019, z: <https://esac-initiative.org>
- Grochowski, Paweł (2019). *Seminarium WBN: Część 1: Dotychczasowy rozwój WBN, nowe modele licencyjne związane z planem S, implementacja licencji Springer Compact*. ICM Uniwersytet Warszawski. (Dokument nieopublikowany).
- Hungarian Consortium terminates negotiations with Elsevier* (2018). Pobrane 19 września 2019, z: <http://eisz.mtak.hu/index.php/en/283-hungarian-consortium-terminates-negotiations-with-elsevier.html>

- Janiak, Małgorzata (2012). Biblioteka cyfrowa, biblioteka elektroniczna, biblioteka wirtualna. W: M. Janiak, M. Krakowska, M. Próchnicka (red.), *Biblioteki cyfrowe: praca zbiorowa* (s. 15–65). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Johnson, Rob (2019). From coalition to commons: Plan S and the future of scholarly communication. *Insights*, 32 (1):5, 1. Pobrane 5 maja 2019, z: <http://doi.org/10.1629/uksg.453>
- Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych* (2015). Pobrane 17 maja 2019, z: <https://www.gov.pl/web/nauka/dokumenty-na-temat-otwartego-dostepu>
- Kingsley, Danny (2018). Relax everyone, Plan S is just the beginning of the discussion. *Unlocking Research*. Pobrane 21 września 2019, z: <https://unlockingresearch-blog.lib.cam.ac.uk/?p=2148>
- Kolasa, Władysław M. (2012). Biblioteki cyfrowe na świecie – powstanie i rozwój. W: M. Janiak, M. Krakowska, M. Próchnicka (red.), *Biblioteki cyfrowe: praca zbiorowa* (s. 66–95). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie informacji naukowej w epoce cyfrowej: dostęp, rozpowszechnianie i konserwacja* (2007). Pobrane 4 maja 2019, z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0056&from=PL>
- Kozierski, Piotr i in. (2013). *Open Access: analiza zjawiska z punktu widzenia polskiego naukowca*. Poznań–Kraków: Impuls. Pobrane 4 maja 2019, z: <http://www.depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/2513/Open%20Access.pdf>
- Kuster, Stephan (2019). *Plan S: Making Open Access a Reality by 2020*. Bruksela: The Guild. (Dokument nieopublikowany).
- Kwon, Diana (2018). Universities in Germany and Sweden Lose Access to Elsevier Journals. *The Scientist*. Pobrane 20 września 2019, z: <https://www.the-scientist.com/news-opinion/universities-in-germany-and-sweden-lose-access-to-elsevier-journals--64522>
- Leszczyński, Adam (2019). Nauka polska płaci koncernowi wydawniczemu Elsevier, kiedy inni bojkotują go za wysokie ceny. *OKO.press*. Pobrane 7 czerwca 2019, z: <https://oko.press/nauka-polska-placi-koncernowi-wydawniczemu-elsevier-kiedy-inni-bojkotuja-go-za-wysokie-ceny>
- LIBER Europe. Open Access: Five Principles for Negotiations with Publishers (2017). The Hague: LIBER Europe. Pobrane 7 czerwca 2019, z: <https://libereurope.eu/blog/2017/09/07/open-access-five-principles-for-negotiations-with-publishers>
- Licencje Wirtualnej Biblioteki Nauki w roku 2019: programy publikowania otwartego (2019). Warszawa: Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego. Pobrane 7 czerwca 2019, z: <https://wbn.icm.edu.pl/licencje>
- Majdecka, Ewa (2018). Narodowe Centrum Nauki w koalicji na rzecz wdrażania Open Access. Warszawa: Fundacja Centrum Cyfrowe. Pobrane 18 września 2019, z: <https://centrumcyfrowe.pl/czytelnia/narodowe-centrum-nauki-w-koalicji-na-rzecz-wdrazania-open-access>
- Making full and immediate Open Access a reality* (b.d.). cOAlition S. Brussels: Science Europe. Pobrane 17 maja 2019, z: https://www.coalition-s.org/wp-content/uploads/271118_cOAlitionS_Guidance.pdf
- Manghi, Paolo i in. (2017). Realizing a Scalable and History-Aware Literature Broker Service for OpenAIRE. In: M. Agosti i in. (eds.), *Digital Libraries and Multimedia Archives*. IRCDL 2016. Communications in Computer and Information Science, vol. 701 (pp. 92–103). Cham: Springer.
- Negotiation principles internationally* (b.d.). ESAC. Pobrane 5 maja 2019, z: <https://esac-initiative.org/guidelines/#>

- Open Access Network Austria, Österreichische Universitätenkonferenz. *Empfehlungen für die Umsetzung von Open Access in Österreich* (2016). Open Access Network Austria, Version 2. Pobrane 7 czerwca 2019, z: https://zenodo.org/record/51799/files/OANA_OA-Empfehlungen_23-05-2016_DEU.pdf?download=1
- Projekt DEAL (b.d.). Freiburg: Projekt DEAL. Pobrane 7 czerwca 2019, z: <https://www.projekt-deal.de/about-deal>
- Requirements for transformative Open Access agreements: Accelerating the transition to immediate and worldwide Open Access* (b.d.). London: Jisc Collections. Pobrane 7 czerwca 2019, z: <https://www.jisc-collections.ac.uk/Transformative-OA-Reqs>
- Schiltz, Mark (2018). Science Without Publication Paywalls: cOAlition S for the Realisation of Full and Immediate Open Access. *PLoS Med* 15(9): e1002663. Pobrane 20 września 2019, z: <http://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002663>
- Suber, Peter (2009). *Timeline of the Open Access Movement*. Pobrane 4 maja 2019, z: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4724185/suber_timeline.htm?sequence=1
- Szafrański, Leszek (2019). *Zarządzanie zasobami dokumentów elektronicznych w instytucjonalnych repozytoriach akademickich*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Transformative agreements* (b.d.). ESAC. Pobrane 6 czerwca 2019, z: <https://esac-initiative.org/about/transformative-agreements>
- What is cOAlition S?* (2019). Brussels: Science Europe. Pobrane 17 maja 2019, z: <https://www.coalition-s.org/about>

Transformative agreements in the context of open access to the results of scientific research

ABSTRACT: Over recent years, open access has developed very dynamically in the world. Many countries have implemented an open access policy and created different ways to publicize the results of scientific research. There are many rules and guidelines related to it, among others Plan S, which aims to implement from 2020 full and unrestricted access to publications resulting from the results of research financed from public funds. The introduction of such activities involves signing and, in particular, transforming existing contracts with publisher into agreements based on the principles of open access the so-called transformative agreements. Standards are created to support national consortia and libraries in negotiating the implementation of a new type of contract, eg. five negotiation rules with LIBER publishers (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche – Association of European Research Libraries*). The aim of the paper is to present good practices and familiarize with activities implemented in the world in the implementation of open access strategies, in particular policies of selected European Union countries in negotiations with scientific publishers, which may become an inspiration for activities related to openness in science implemented in Poland.

KEYWORDS: LIBER, open access, open science, Plan S, transformative agreements